

СОЦІАЛЬНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Досліджуючи проблему конкурентоспроможності на рівні національних господарств, Світовий економічний форум у Давосі розробив зведений профіль конкурентоспроможності країн світу. Україна у 2002–2003 рр. посідала 77 місце серед 82 національних господарств, економічні та соціальні системи яких взяті до розгляду. До уваги дослідників потрапили не лише економічні показники розвитку національного господарства (рівень розвитку технологій, стабільність макроекономічного середовища, конкурентоспроможність мікроекономічного середовища, рівень розвитку ринкової інфраструктури), а й соціальні – рівень розвитку публічних інститутів, політичної та соціальної інфраструктури, відкритість суспільства [1, с. 1]. Аналіз позаекономічних показників економічної діяльності вказує на актуальність дослідження соціальної складової конкурентоспроможності суб'єктів господарювання.

Соціальна конкурентоспроможність національного господарства, на нашу думку, проявляється, поміж іншим, у рівні соціальної відповідальності як суб'єктів економічної діяльності, так і органів державної влади. Проблема соціальної відповідальності суб'єктів господарювання полягає у взаємодії двох протилежних і взаємопов'язаних водночас векторів розвитку господарської діяльності: оптимізації рівня витрат на покращення соціального середовища та використання конкурентних переваг якісного соціального середовища з метою посилення рівня власної конкурентоспроможності.

Соціальні витрати підприємств суперечать концепції конкурентоспроможності на рівні мікроекономічної діяльності: зворотною стороною підвищення рівня мотивації персоналу у вигляді заробітної плати чи додаткових соціальних витрат є підвищення ціни на продукцію, або ж звуження інвестиційного поля бізнесу. Як наслідок, конкурентоспроможність продукції підприємства знижується за двома базовими факторами: ціна продукції та інвестиції у виробництво, що у підсумку приводить

до зменшення обсягів виробництва, втрати ринків збуту та скорочення робочих місць. Вищезгадана логіка розвитку процесів господарювання є прийнятною, зважаючи на завдання мікрорівневої діяльності суб'єкта господарювання. Однак, неухильне ж дотримання інтересів концепції конкурентоспроможності продукції суперечить ідеї конкурентоспроможності національного господарства, оскільки "в умовах ринкових відносин конкурентоспроможність характеризує рівень розвитку суспільства. Чим вища конкурентоспроможність країни, тим вищий рівень життя у цій країні", – вважає російський дослідник Р. Фатхутдінов [2, с. 228].

Підвищення рівня конкурентоспроможності національного господарства сприяє поліпшенню матеріального становища населення шляхом збільшення рівня заробітної плати та створення нових робочих місць, що визначає рівень соціальної конкурентоспроможності індивіда. Останній "включає соціальну мобільність особистості: рівень освіти, ставлення до новацій, здатність до зміни професійної сфери діяльності, перехід у більш престижну роботу нішу, підвищення соціального статусу та ін. Соціальна конкурентоспроможність не обов'язково виявляється у високomorальних акціях. Ідеальний зразок конкурентоспроможної людини – це творча особистість, яка генерує інноваційні ідеї, технології, продукти" [3, с. 1]. З точки зору економічної значимості це означає, насамперед, підвищення рівня кваліфікації працівників та їхню професійну стійкість. Тому, підвищення рівня соціальної відповідальності не суперечить задоволенню первинних інтересів суб'єктів господарської діяльності – збільшення рівня прибутку.

Соціальна відповідальність суб'єктів господарювання може прямо чи опосередковано виражатися у вирішенні соціальних проблем. Насамперед, слід наголосити на недержавній суті цієї допомоги. Найефективнішою формою соціальної допомоги суб'єктів господарювання є особиста відповідальність бізнесменів: як найнятих управлінців (акціонерні товариства), так і безпосередніх власників. Діяльність соціально орієнтованої інфраструктури у вигляді фондів, що здійснюють витрати на підвищення соціальної конкурентоспроможності, дозволяє ефективно функціонувати системі недержавної соціальної допомоги. З економічної точки зору такий механізм доброчинності і соціальної допомоги не буде вести до зниження

конкурентоспроможності суб'єкта господарювання, оскільки витрати будуть здійснюватися не за рахунок виробничих ресурсів, а за рахунок статей особистого споживання забезпечених представників суспільства – керівників та власників.

Соціальна відповідальність органів державної влади виражається у підтримці програм реалізації економічної та соціальної політики конкурентоспроможності суб'єктів економічної діяльності. На думку Р. Фатхутдінова, найбільш системно та ефективно проблемами забезпечення конкурентоспроможності займаються у США. У 1993 р. президентом Б. Клінтоном була започаткована сучасна технологічна політика – "Технології для економічного росту Америки: новий курс на створення економічної могутності". Був зроблений висновок, що держава повинна стати гарантом економічного росту і підвищення конкурентоспроможності господарства. У документі сформульовано три базові цілі, дві з яких безпосередньо стосуються проблем розвитку соціального середовища, а саме:

- довготермінове економічне зростання, при якому створюються робочі місця та забезпечується захист навколишнього середовища;
- наявність ефективного виробництва, що відповідає потребам громадян;
- світове лідерство у фундаментальній науці, математиці та інженерній справі [2, с. 228].

Соціальний аспект набуває усе більшого значення з поглибленням глобальних інтеграційних процесів. Російський дослідник М. Делягін наголошує на загостренні глобальної конкуренції, що викликає до життя трансформацію не лише її суб'єктів, а й розвитку її позаекономічних форм. "Найважливішими із цих змін стало виникнення конкуренції між людськими цивілізаціями, тобто культурно-історичними спільностями, поєднаними не лише тісними економічними зв'язками, але і більш глибокими факторами, пов'язаними із рівнем близькості культур, – схожими системами цінностей і мотивацій, світоглядом, стилем життя і діяльності" [4, с. 332]. Отже, нації конкурують не лише товарами чи послугами – вони конкурують системами суспільних цінностей (на які можна і необхідно централізовано впливати) та освітніми системами. У сучасній економіці більш важливими за матеріальні товари та

послуги стає інтелектуальний капітал. Здатність нації підтримувати сучасну й ефективну систему освіти, підвищувати інтелектуальний компонент робочої сили шляхом навчання стає критично важливою для конкурентоспроможності [5, с. 13].

Для національного господарства України у транзитивний період, вкрай важливим видається формування високого рівня соціальної конкурентоспроможності, особливо зважаючи на відмінності національного менталітету (піднесення значення особистісного фактору). Низький рівень соціальної відповідальності суб'єктів господарювання та органів державної влади необхідно компенсувати максимально ефективним використанням рівня освіченості населення.

Таким чином, первинна і базова реалізація соціальної конкурентоспроможності у глобальному суспільстві відбувається на рівні особистості. Соціальну конкурентоспроможність національного господарства визначають рівень соціальної відповідальності суб'єктів економічної діяльності та органів державної влади. У ХХІ ст. соціальна конкурентоспроможність стає позаекономічним фактором глобальної конкурентної боротьби у системі координат цивілізаційної сумісності. Позаекономічні елементи суспільного середовища аналізуються у якості показників конкурентоспроможності національних господарств. У цьому і проявляється унікальна роль ідеї соціальної конкурентоспроможності.

Література

1. Всесвітній економічний форум: звіт про глобальну конкурентоспроможність // <http://www.weforum.org/site/knowledgenavigator.nsf/Content/Ukraine+KN+sessions>
2. Фатхутдинов Р. А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент. – М: Издательско-книготорговый центр "Маркетинг", 2002. – 892 с.
3. Флер А. Я. Культурология для культурологов // <http://www.countries.ru/library/>
4. Десягин М. Г. Мировой кризис: Общая теория глобализации: Курс лекций. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА–М, 2003. – 768 с.
5. Полунеев Ю. Конкурентоспособность страны как национальная идея // Зеркало недели. – 2005. – № 10 (538). – С.13.